

Suomen elokuvaohjaajaliitto Selo ry

Historiikki

Katsaus vv. 1983-2016

Anssi Pulkkinen
16.5.2016

SELO RY:N HISTORIIKKI

SISÄLLYS

Esipuhe ja johdanto	2
1. Perustamisen aika	4
2. Yhteisiä suuntaviivoja ja tunnetuksi tekemistä	5
3. Kansainvälistymistä ja lainopillisen avun mukaantulo	8
4. Seminaaritoimintaa ja kulttuurilehtiyhteistyötä	11
5. Käänteentekevä vuosikokous ja toiminnanjohtajan työnsarkaa ohjaajasopimusten parissa	12
6. Tehostunutta edunvalvontatyötä 2000-luvulle tultaessa	15
7. Katse elokuvakoulutukseen	18
8. Uutta yhteisöllisyyden ja yhteistyön rakentamista	19
9. Haasteita ja edunvalvontaa 2010-luvulla	23
Luettelo SELO:n puheenjohtajista ja toiminnanjohtajista	26

ESIPUHE JA JOHDANTO

Suomen elokuvaohjaajaliiton tultua kypsään kolmenkymmenen vuoden ikään vuonna 2013, heräsi tarve katsoa hieman ajassa taaksepäin. Haluttiin koota yhteen liiton olemassaolon ja perustamisen syitä; miten tähän ollaan tultu ja missä matkan aikana onnistuttu.

Tämä tiivis historiikki voidaan nähdä jonkinlaisena alkusysäyksenä tai työkaluna liiton historian, merkityksen ja identiteetin pohtimiselle myös jatkossa. Selvitystyön aikana ilmeni, ettei kirjallisia dokumentteja liiton toiminnan ensimmäisiltä vuosikymmeniltä ole kattavasti säilynyt. Historiikkia koostettaessa onkin SELO:n toimintaa ja sen kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä pyritty kursimaan kasaan erinäisistä tiedon pätkistä. Selvitys pohjaa pääosin SELO:n arkistossa säilyneisiin kokouspöytäkirjoihin, Juha Rosman kanssa tehtyyn haastatteluun, sekä Kari Paljakalta, Ilkka Vanteelta ja Heikki Kujanpäältä saatuihin kommentteihin. Tärkeimpänä historiikkityön alullepanijana toimi SELO:n entinen puheenjohtaja Aku Louhimies.

Koottu historiikki pyrkii rakenteensa puolesta etenemään pääosin kronologisesti. Kokonaisuuden selkiyttämiseksi on toimintaa ja aikakausia kuitenkin jaoteltu ja otsikoitu myös temaattisiin osioihin, pyrkien silti säilyttämään kokonaisuuden ajallisen etenemisen.

Historiikkityön valossa elokuvaohjaajaliiton perustaminen on pohjannut ennen kaikkea pyrkimykselle elokuvaohjaajien aseman vahvistamisesta ja korostamisesta, suhteessa elokuvapoliittisiin toimijoihin, elokuvatuottajiin ja muihin alan tekijöihin. Perusasiat joiden vuoksi SELO on olemassa, ovat olleet läsnä toiminnan alusta asti. Keskeisinä kysymyksinä perustamisen ajoista lähtien ovat olleet tekijänoikeuskorvauksien jakautuminen ohjaajille, ohjaajasopimusten kehittäminen ja yhdenmukaistaminen yhteistyössä tuottajien kanssa, tekijäkeskeisyyden korostaminen Suomen elokuväsäätiön tukipolitiikassa, sekä ennen kaikkea ohjaajien välinen yhteisöllisyys ja keskustelu. Moni asia on vuosien saatossa parantunut, vaikka myös monet samankaltaiset ongelmat tuntuvat jatkuvan vuodesta vuoteen. Alkuaikoina painiskeltiin videojakelun tekijänoikeuskorvausten kanssa, tänä päivänä taas on vuorossa kiista verkkotalennuspalvelujen korvausosuuksista.

Yksi keskeinen käännekohta Selon toiminnassa oli palkata yhdistykselle toiminnanjohtaja ja lakimies vuonna 2001. Tämä päätös oli järjestössä pitkäaikaisen pohdinnan tulos ja heijasteli jäsenistön valtaosan tarpeita. Jo tätä ennen oli SELO:lla ollut apunaan lakimies Marjut Salokannel, jonka teki pitkään ansiokasta työtä taistelussa ohjaajien tekijänoikeuskorvauksista. Kooltaan SELO on kuitenkin kasvanut huomattavasti vuosien saatossa. Vuonna 1984 jäseniä liitossa oli 14, kymmenen vuoden päästä vuonna 1994 heitä oli 43, ja vuoteen 2014 oli jäsenmäärä

kivunnut jo 135 elokuvaohjaajaan¹. Toiminnan alussa mukaan kelpuutettiin ainoastaan pitkien teatterielokuvien ohjaajien harvalukuinen joukko, pitkälti niin sanottu vanha kaarti. Pikku hiljaa seuraavaa polvea saatiin mukaan toimintaan, ja jäsenkriteerejä laajennettiin teatterielokuvista myös pitkien tv-elokuvien ohjaajiin. 2000-luvulla mukaan saatiin myös opiskelijajäsenet, jonka myötä yhteys elokuvakoulutukseen ja nuoriin tekijöihin vahvistui.

SELO:n historian kehityksen voidaan sanoa kulkeneen käsi kädessä ohjaajan ammattikuvan selkiytymisen kanssa. SELO:n toiminta ja profiili on vähitellen kypsynyt ohjaajan ammatillisen profiilin kehittyessä. Yhtenä tekijänä ammattikuvan terävöitymiselle on ollut ELO:n ja elokuvakoulutuksen rooli, kun alalle on tullut ammattistaan entistä tietoisempia ohjaajia. Sitä kautta SELO on myös kehittynyt kohti ammattiliittomaisempaa toimijaa, ja noussut Suomen elokuva-alan tärkeäksi kulttuurivaikuttajaksi.

¹ Vuonna 2016 vuosikokouksessa vahvistettiin jäsenmääräksi yhteensä 156 jäsentä, joista naisia 64 (40,76 %) ja joista 32 opiskelijajäsentä.

I. PERUSTAMISEN AIKA

Säilyneen muistitiedon mukaan elokuvaohjaajien yhteisen liiton perustaminen juontaa juurensa 1970-luvulle, jolloin taidealoilla toimi paljon poliittisia järjestöjä. Elokuva-alalla oli jo olemassa SET, jonka puuhamiehinä toimivat monet elokuva-alan tekniset työntekijät. Ohjaajat olivat tässä toiminnassa kyllä mukana, mutta eivät kovin aktiivisina tekijöinä. 80-luvulle tultaessa alettiin elokuva-alalla keskittyä voimakkaammin omien etujen ajamiseen, kun poliittinen ympäristö muuttui. Tässä ilmapiirissä selkiytyivät vähitellen myös elokuvaohjaajille erityiset intressit, joita ei ollut mahdollista ajaa täysipainoisesti osana SET:a – vaikka intressit eivät aina ristiriidassa muiden tekijöiden kanssa olleetkaan. Syntyi tarve ohjaajan aseman vahvistamiseen, jonka katsottiin vahvistavan samalla koko elokuva-alaa. SELO:n synty pohjasikin tekijöiden halulle korostaa elokuvaohjaajan asemaa, tuoda aiempaa paremmin ja laajemmin näkyväksi se, että elokuvaohjaajat tekijöinä ja taiteilijakuntana ovat ylipäätään olemassa.

Erityisen ongelmallisen 1980-luvun työskentelyilmapiiristä teki ohjaajille etenkin kehittymätön tekijänoikeuslaki. Lisäksi aika oli monella tapaa hankala kotimaiselle elokuvalle. Finnkinon monopoli sai aikaan sen, ettei kotimaisia elokuvia näytetty teattereissa juuri lainkaan. Vain hyvin harvat poikkeustapaukset pääsivät laajaan teatterilevitykseen. Ohjaajakeskeisiä auteur-elokuvia tehtiin myös tuohon aikaan hyvin vähän; tuotannot pohjautuivat paljon teatterin ympärille. Tässä ympäristössä ohjaajat pyrkivätkin eteenpäin kaikin mahdollisin keinoin. Sudenkuoppa oli tähän saakka ollut ohjaajien keskinäinen hajanaisuus ja erillisuus. Tarvittiin yhteen hiileen puhaltamista – oli liittouduttava.

*

Varhaisimman säilyneen, liiton toimintaan liittyneen dokumentin mukaan joukko elokuvaohjaajia kokoontui Hanasaassa 22.1.1983. Tuossa kokoontumisessa päätettiin kutsua koolle kokous, jossa perustettaisiin yhdistys suomalaisille elokuvaohjaajille. Kokouksen koollekutsujina ja yhdistyksen sääntöjen laatijoina toimivat Erkki Kivikoski, Pirjo Honkasalo ja Heikki Partanen. Ratkaiseva perustamiskokous jossa Suomen elokuvaohjaajaliitto sai alkunsa, pidettiin Suomen elokuväsäätiön tiloissa 21. maaliskuuta. Kokouspöytäkirjan mukaan paikalla asiasta päättämässä olivat Rauni Mollberg, Mikko Niskanen, Markku Lehmuskallio, Mika Kaurismäki, Matti Kassila, Heikki Partanen, Riitta Nelimarkka-Seeck ja Erkki Kivikoski. Tässä perustamiskokouksessa tehtiin päätös yhdistyksen säännöistä, sekä valittiin uudelle yhdistykselle sen ensimmäinen johtokunta. Johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin Mikko Niskanen, ja jäseniksi Erkki Kivikoski, Heikki Partanen, Pirjo Honkasalo ja Mika Kaurismäki, sekä varajäseniksi Rauni Mollberg ja Matti Kassila. Liiton tarkoituksiksi määriteltiin tuolloin ”*olla suomalaisten elokuvaohjaajien valtakunnallisena yhdyssiteenä, ja toimia ohjaajantyön yleisten aineellisten ja henkisten edellytysten kehittämiseksi, suomalaisen elokuvataiteen edistämiseksi sekä valvoa jäsentensä ammatillisia ja tekijänoikeudellisia etuja*”.

2. YHTEISIÄ SUUNTAVIIVOJA JA TUNNETUKSI TEKEMISTÄ

Vuonna 1986 liitto sai oman toimiston Mariankatu 15:ssä. Alkuvuosina SELO:n kokouksia oli pidetty lukuisissa eri tiloissa Helsingissä, muun muassa Elokuvateatteri Charliessa, Fantasia Filmi Oy:n toimistolla, Mikko Niskasen kotona Iso Robertin kadulla, Ravintola Vanhan kellarin Jerum- ja Gaudeamus-kabineteissa ja Ravintola VPK:lla. Vuonna 1986 perustettu oma toimistokaan ei ollut pitkäikäinen. Seuraavan kerran oma tila päätettiin perustaa kymmenen vuoden kuluttua, jolloin mentiin Åke Lindman Productionsin tiloihin vuokralle. Jo seuraavana vuonna siirryttiin kuitenkin alivuokralle Elokuvakontaktin tiloihin Annankadulle. Myöhemmin Elokuvakontaktin mukana muutettiin toimitiloihin Töölöntorinkadulle, Pohjoisrantaan ja lopuksi Hermannin Tukutorille. Tämä yhteistyö jatkui liki kahden vuosikymmenen ajan, aina vuoteen 2015 asti.

Yhdistyksen rekisteröinnistä tehtiin päätös jo johtokunnan ensimmäisessä kokouksessa keväällä 1983, mutta vahvistusta asialle saatiin odottaa aina vuoden 1986 loppuun saakka, jolloin 30.12. SELO rekisteröitiin virallisesti yhdistykseksi. Tässä vaiheessa täsmennettiin liiton säännöistä myös muun muassa jäsenvalintakriteerejä, ja jäseniksi aikovilta vaadittiin jatkossa vähintään yhden kokoillan teatterielokuvan ohjaaminen. Jäseniä SELO:ssa oli tässä vaiheessa ainoastaan 14. Toiminnan alun pohjaamista enemmän sydämen paloon kuin organisatoriseen ajatteluun kuvaa hyvin muun muassa se, miten toiminnan ensimmäisenä vuotena SELO:lla ei ollut lainkaan kirjanpitäjää tai tilintarkastajaa. Vuosikokouksessa 1984 tilintarkastajaksi valittiin sitten Alf Hemming, joka onkin tästä alkaen ollut mukana liiton toiminnassa: ensin tilintarkastajana ja myöhemmin järjestön kirjanpitäjänä.

SELO:n toiminnan alkuvuodet olivatkin leimallisesti etsikkoaikaa, jolloin tärkeimpänä tehtävänä oli tehdä uusi yhdistys tunnetuksi muille alan vaikuttajille. Alusta alkaen pyrittiin aktiivisesti solmimaan hyvät suhteet SET:in, Suomen elokuvasäätiöön, tuottajajärjestöihin, teatterinomistajiin ja opetusministeriöön. Erityisesti elokuvasäätiön suuntaan pyrittiin ajamaan SELO:lle asiantuntija-asemaa ja saamaan liiton edustajia säätiön toimikuntiin. Liiton kokouksissa käytiin vilkasta keskustelua liiton toiminnan painopisteistä ja tavoitteista, sen elokuvapoliittisista päämääristä ja asemasta suhteessa alan muihin järjestöihin. Erityisesti ohjaajan asema suomalaisessa elokuvatuotannossa, sekä ohjaajan työn tekijänoikeudelliset näkökohdat olivat ensimmäisestä jäsenkokouksesta alkaen toiminnan ydinkysymyksiä.

Ensimmäisessä ylimääräisessä jäsenkokouksessa toukokuussa 1983 aloitettiin keskustelu ohjaajan asemasta elokuvatuotannossa, Erkkö Kivikosken alustuksella. Suomen elokuvasäätiön toiminnan myötä valta elokuvien aiheen valinnassa oli siirtynyt tuolloin paljolti tuottajilta ohjaajille ja vapauttanut elokuvia ei-kaupalliseen suuntaan. Jopa siinä määrin, että ETV:n opiskelijat olivat esittäneet huolensa katsojien unohtamisesta tyystin. Tämä kehityssuunta oli jo päästänyt ohjaajan

tukevammin käsiksi elokuvien oikeuksiin, sekä nostanut ohjaajien omien pienyritysten määrän kasvuun. Laajan keskustelun alla oli tuolloin elokuvasäätiön johtaman tuotantoyhtiön tai tuotantopalveluyhtiön perustaminen, jonka toivottiin helpottavan erityisesti nuorten ohjaajien elokuvien saamista tuotantoon, sekä tuovan apua alalla vallitseviin lukuisiin tuotannollisiin ongelmiin. Edelleen toivottiin, että Valtion elokuvataidetoimikunnan jakamasta Laatuudesta kehittyisi taiteilijalle itselleen ohjattava tukimuoto, työn jatkuvuuden takaamiseksi. SELO:n kantana todettiin, että elokuvasäätiön hallintoa ja tuotantotukiohjeita uudistettaessa tulee lähtökohtana olla pyrkimys parantaa elokuvantekijöiden työntekomahdollisuuksia ja -olosuhteita.

Tekijänoikeudellisiin näkökohtiin liittyen teki Matti Kassila heti ensimmäisessä yleiskokouksessa ehdotuksen hankkia lakimies auttamaan ohjaajien tekijänoikeuksien ajamisessa. Pitämässään alustuksessa totesi Kassila keskeisintä olevan ohjaajan tekijäaseman korostaminen, ja ehdotti SELO:n liittymistä mukaan ns. Videoteostoon päästäkseen mukaan video-kaseteilta perittäviin maksuihin, sekä yleisen sopimusmallin tekemistä yhdessä tuottajien kanssa, jossa kaikki elokuvien jakelukanavat olisi huomioitu.

Vuoden 1984 vuosikokouksessa tiivistettiin ensimmäisen toimintavuoden aikana muotoutunut toimintasuunnitelma. Suunnitelmaan kuului ohjaajien tekijänoikeuksien ajaminen videokasettimaksujen saamiseksi, vaikuttaminen SES:n tukipolitiikkaan ja elokuvapolitiikkaan yleensä, ohjaajan työn helpottaminen uusia ja vaihtoehtoisia tuotantoedellytyksiä hahmottelemalla, sekä koulutustilaisuuksien järjestäminen ohjaajille kerran vuodessa.

SELO haki myös Kopiosto ry:n jäseneksi, päästäkseen mukaan Kopiosto-korvausten jakoon (televisiossa esitettävien ohjelmien nauhoituksista syntyvät tekijänoikeuskorvaukset). Jäsenyys mahdollistui kun SELO rekisteröitiin virallisesti yhdistykseksi.

Tekijänoikeuskeskustelut muun muassa videolevitykseen liittyen jäivät neuvottelupöydälle pitkäksi aikaa. Jäsenkokouskutsussa syyskuussa 1986 SELO:n hallitus korosti jäsenilleen hankaliksi muodostuneesta tekijänoikeusneuvottelutilanteesta videojakelijoiden ja Ääni- ja kuvatalennetuottajat ry:n kanssa. Jäseniä tähdennettiin olemasta tekemättä sellaista työsopimusta, jossa luovutetaan tuottajalle muita kuin teatteri- ja normaaleja tv-esitysoikeuksia. Kaikesta muusta olisi aina sovittava erikseen.

Tässä vaiheessa päätettiin myös anoa jäsenille Filmikamarin vapaakortteja. Jo SELO:n perustamisvuonna oli haaveiltu omasta jäsenkortista, joka oikeuttaisi paitsi vapaalippuihin elokuvateattereissa, myös alennuksiin Finnairin ja VR:n matkalipuista. Laajempia etuja tarjoavia kortteja ei kuitenkaan ollut pystytty järjestämään. Kertomansa mukaan Juha Rosma vei sitten erään Filmikamarin

naispuolisen edustajan lounaalle kahteen otteeseen, jolloin alennuskortit suostuttiin lopulta myöntämään.

Teuvo Tulio (1912–2000) valittiin vuonna 1988 SELO:n ensimmäiseksi kunniajäseneksi. Julkisuutta kaihtanut Tulio ei kuitenkaan saapunut paikalle tätä huomionosoitusta vastaanottamaan, mutta Tuliosta tehtiin kirjoitus Helsingin Sanomiin tässä yhteydessä. Myöhemmin Tulio toi myös SELO:lle konjakkipullon kiitoksena.

Myöhemmin 2000-luvulla valittiin SELO:lle kunniajäseneksi Matti Kassila. Hänelle haettiin myös taiteilijaprofessorin arvonimeä, jonka presidentti Tarja Halonen myönsi Kassilalle vuonna 2011.

3. KANSAINVÄLISTYMISTÄ JA LAINOPILLISEN AVUN MUKAANTULO

Kahdeksankymmentäluvun lopulla uutena pyrkimyksenä nousi yhteistyöverkoston kasvattaminen myös kansainvälisesti, ja tavoite rakentaa muun muassa kansainvälisesti yhteneviä tekijänoikeuskäytäntöjä. SELO:n kansainvälinen yhteistyö alkoi anomalla vuonna 1980 perustetun Eurooppalaisen ohjaajajärjestön FERA:n (Fédération Européenne des Réalisateurs de l'Audiovisuel) jäsenyyttä. SET edusti tuolloin Suomea FERA:ssa, ja heidän kanssaan neuvoteltiin pitkään jäsenyyden vaihtamiseksi SET:lta SELO:lle. Tuohon aikaan FERA käytti paljon aikaa yleiseurooppalaisen ohjaajasopimuksen mahdollistamiseksi. Eri maiden elokuvakulttuurien yhteensovittaminen toi kuitenkin haasteita pyrkimykselle. Eteläeurooppalaisissa maissa nojattiin vahvasti auteur-perinteeseen, kun taas Iso-Britannian traditiossa oli vahvana oikeuksien haltijana ollut rahoittaja.

Samoihin aikoihin perustettiin pohjoismainen ohjaajaliitto SNF (Samenslutningen av Nordiske Filmregissörer), johon SELO liittyi myös mukaan heti toiminnan alkuvaiheessa. Pohjoismainen liitto ajoi ennen kaikkea yhteispohjoismaista ohjaajasopimusta eurooppalaista ohjaajasopimusta soveltaen, tekijänoikeuskorvauksia muun muassa Pohjoisvisio-korvauksiin liittyen, sekä tekijöiden perimäjärjestöjen (collection societies) perustamiseen ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Alussa tärkeänä kohtana agendalla oli myös pohjoismaisen elokuvapalkinnon kehittäminen. Yleisesti ottaen voidaan luonnehtia tanskalaisten elokuvaohjaajien olleen jo 90-luvun alussa hyvin järjestäytyneitä ja liittona vahva, muiden maiden seurattessa heidän esimerkkiään. SNF toimi tuolloin erittäin aktiivisesti, yhteisiä kokouksia oli useita kertoja vuodessa. Vuodesta 1986 kymmenen vuoden ajan SELO:a puheenjohtajana luotsannut Juha Rosma edusti SELO:a myös SNF:ssa läpi 90-luvun, toimien järjestön hallituksessa, varapuheenjohtajana ja vuosikymmenen lopussa myös puheenjohtajana. Rosma vierailikin Kööpenhaminassa sen verran säännöllisesti, että kertoi joutuneensa jopa Suomen tullin mustalle listalle. Pohjoismainen yhteistyö oli SELO:n kannalta äärimmäisen hyödyllistä etenkin alkuaikoina, jolloin saatettiin vedota tilanteeseen muissa Pohjoismaissa rahoituksen, tekijänoikeuksien, ja tuotanto-olosuhteiden osalta.

Sopimusneuvottelujen lisäksi SNF järjesti lukuisia yhteisiä seminaareja, suurimmaksi osaksi Kööpenhaminassa, Den Danske Filmskolen tiloissa. Esimerkkeinä näistä mainittakoon elokuvausta käsitellyt seminaari, johon osallistuivat muun muassa Sven Nykvist, Vadim Yusov, Georgi Rerberg, Nestor Almendros, sekä monet maineikkaat amerikkalaiset kuvaajat.

Elokuvakäsikirjoitukseen liittyen järjestettiin useampikin seminaari, muun muassa Aulangolla, jonne puhumaan saapui tsekkiohjaaja Milos Formanin käsikirjoittaja Frantisek Daniel, sekä puolalainen Filip Bajon. Suomessa järjestettiin tuolloin myös

elokuvamusiikkia käsittelevä seminaari, jonka päätähtenä vieraili Eduard Artemjev. Kaikkien pohjoismaiden elokuvasäätiöt olivat mukana rahoittamassa tätä yhteistyötä.

Kansainvälisiä kontakteja vaalittiin myös epämuodollisemmin, yhteistyössä Sodankylän elokuvajuhlien ja Espoo Ciné -elokuvafestivaalien kanssa. Kun festivaaleille saapui ohjaajavieraita, pyrki SELO järjestämään yhteistapaamisen, kestiten ulkomaisia ohjaajia saunomisen ja muun illanvieton merkeissä.

Opetusministeriölle tehtiinkin 90-luvun alussa useita selvityksiä kansainvälistymisen vaikutuksesta elokuvan tekemisen edellytyksiin Suomessa.

SELO sai yhdeksänkymmentäluvun alussa viimein toimintansa tueksi lakimiehen. Tarve lainopilliseen apuun oli tiedostettu jo toiminnan alkaessa, erityisesti kiperissä tekijänoikeuskysymyksissä. Marjut Salokannel otti oma-aloitteisesti yhteyttä liittoon. Hän tahtoi tuolloin selvittää tiettyjä tekijänoikeuskysymyksiä väitöskirjatyöhönsä liittyen, josta syntyiikin urauurtava tutkimus tekijänoikeuksien saralla. Tästä tiedustelusta lähti yhteistyö liikkeelle, jatkuen vuodesta 1990 aina kaksituhattaluvun alkuun saakka. SELO:lla ei ollut tuolloin varoja edes maksaa kunnollista palkkaa Salokanteleelle, mutta kiinnostus yhteistyöhön oli molemminpuolinen.

Tutkimustyönsä lisäksi Salokannelta veti nimittäin moraalinen kutsumus: hän näki, että alalla tapahtuu vääryyttä ja halusi olla mukana auttamassa. Salokannel valmisteli Elokuväsäätiölle ja Kopiostolle lukuisia lausuntoja, muun muassa tallennevalvonnan tilitysperiaatteista ja elokuva-alan työsopimuksista. Lisäksi hän oli aktiivisesti mukana opetusministeriön järjestämässä tekijänoikeuslainsäädäntöä koskevissa tapaamisissa ja teki niitä varten selvityksiä ja mietintöjä. Salokannel edusti SELO:a vahvasti myös kansainvälisesti. Hän toimi Pohjoismaiden yhteisenä edustajana vuodesta 1991 lähtien edellisen vuosikymmenen puolivälissä 1985 perustetun AIDAA:n (Association Internationale des Auteurs de l'audiovisuel) hallintoneuvostossa. Myös eurooppalainen kattojärjestömme FERA käytti Salokannelta useasti lainopillisena avustajana, EY:n komissio kutsui hänet moraalisia tekijänoikeuksia koskevaan kuulemistilaisuuteen vuonna 1992, ja 1996 hän edusti SELO:a WIPO:n kokouksessa Genevessä.

Oma virstanpylväänsä tekijänoikeuksien ja tallennekorvauksien jakoperiaatteiden ajamisessa koettiin vuonna 1994, jolloin vuosia jatkuneissa neuvotteluissa Kopioston kassa päädyttiin aina välimiesoikeuteen asti, kiistassa tallennekorvausten jakoperiaatteista. Jakoperiaatteista oli väännetty etenkin journalistien kanssa. Kiistan kompromissiratkaisu lytättiin SELO:n kokouspöytäkirjoissa varsin konservatiivisena säilyttäen enemmittä perusteluitta entiset korvausten ryhmäjaot. SELO:n jäsenten kannalta oli kuitenkin myönteistä tekijänoikeuskertoimien muuttaminen aiempaa oikeudenmukaisemmiksi ohjaajille.

Vuonna 1992 saatiin Taiteen keskustoimikunnalta ja elokuvataidetoimikunnalta viimein päätös, jonka myötä SELO alkoi saada OPM:ltä tukea järjestötoimintaansa.

Erityisesti toiminnan nopeasti kasvamassa ollut lainopillinen neuvonta sopimusneuvottelujen yhteydessä oli kasvattamassa jatkuvasti budjetin menoerää. Vuosittaisen tuen saaminen vakautti SELO:n taloudellista toimintapohjaa, ja mahdollisti myös täysipainoisen osallistumisen FERA:n ja AIDAA:n toimintaan. Ongelmana oli tuolloin jäsenmäärän pienuus, mutta tästä huolimatta liiton onnistui perustella keskeinen asemansa alan vaikuttajien joukossa. OPM:n järjestöavustus muodostuikin pian keskeiseksi osaksi SELO:n taloutta.

Vuonna yhdeksänkymmentä käynnistettiin selvitystyö ohjaajien työsopimusten laatimiseksi. Sopimusta kehitettiin ja puitiin läpi 1990-luvun alkupuoliskon uuden lakimiesavun tuella. Vuonna 1997 saatiinkin Suomen elokuvatuottajien keskusliiton kanssa käydyt pitkät neuvottelut vihdoin päätökseen. Lopputuloksena syntyi tuolloin tuottajaliiton virallisesti hyväksymä sopimus pohja. Sopimus oli myös viilattu tekijänoikeuslain mukaiseksi ja varmistettiin juridisesti päteväksi.

4. SEMINAARITOIMINTAA JA KULTTUURILEHTIYHTEISTYÖTÄ

Yhdeksänkymmentäluvun puolessa välissä, marraskuussa 1995 SELO järjesti kansainvälisen ohjaajaseminaarin, jossa keskityttiin erityisesti elokuvanteon sisällöllisiin kysymyksiin. Seminaarin järjestelyistä ja suunnittelusta vastasi tuolloin työryhmä, johon kuuluivat Marjo Valve, Kanerva Cederström ja Jaakko Pyhälä. Ulkomaisina vieraina seminaariin saapuivat Hilmar Oddson ja Yuri Mamin. Onnistuneelle seminaarille alettiin välittömästi kaavailla jatkoa, ja tästä saikin alkunsa SELO:n pitkäjänteinen seminaaritoiminta. Seuraavaksi helmikuussa 1997 Judith Weston tuotiin Suomeen pitämään ohjauskurssia jäsenille, jonka jälkeen SELO:n seminaaritoiminta otti myös poliittisemmän suunnan. Syyskuussa 1997 järjestettiin *Elokuva-alaa rahoittavien instanssien palvelut* -seminaari 22.9 Taidehallin klubilla, josta tuotetut muistiot toimitettiin muun muassa SES:n toimitusjohtajana tuolloin toimineelle Jouni Mykkäselle. Seuraavana vuonna toiminta jatkui seminaarilla *Ohjaajan sosiaalinen asema* Uudella Ylioppilastalolla, johon paikalle oli saapunut sekä Suomen elokuvasäätiön, AVEK:n, Yleisradion että tuottajien edustajia. Syksyllä 1999 palattiin jälleen ohjaajien ammatillisen kehittämisen pariin, kun SELO kutsui amerikkalaisen Judith Weston vetämään työpajoja toista kertaa. Hänen johdolla järjestettiin kaksi kurssia, *Acting for Directors*, sekä *Advanced Script Analysis and Rehearsal Techniques*, joille osallistui jäsenten lisäksi ETO:n opiskelijoita ja Yleisradion ohjaajia.

Vuonna 1996 SET ja SELO päättivät aloittaa yhteisen kulttuurilehtihankkeen. Elokuvakulttuurilehti SELO-SET-yhteistyönä konkretisoitui jo seuraavan vuoden aikana, toukokuussa 1997 ilmestyneen ensimmäisen numeron myötä. SELO:n puolelta toimituskuntaan kuuluivat Marja Pensala, sekä vastaavana toimittajana Marjo Valve. Lehteä julkaistiin seuraavan toimintavuoden aikana neljänä teemanumerona: *Tekijät*, *Valta*, *Historia*, ja *Kritiikki*. Alun perin hanke oli käynnistetty koeluontoisesti ja kestäämään vain vuoden 1998 loppuun asti. Tavoitteet määrässä ja laadussa todettiin kuitenkin saavutetuiksi kenties jopa yli odotusten ja SELON hallitus päätti liittomme puolelta jatkaa yhteishanketta. Vuoden 1998 vuosikokouspöytäkirjaan tähdennettiin kuitenkin Marjo Valveen toivoneen SELO:n jäseniltä artikkeleita lehden julkaisullisen tason nostamiseksi.

Muutaman vuoden kuluttua, keväällä 2003 SELO:n hallitus esittikin toiveen *Lehtisetin* toimituskunnalle, että *Lehtiset* pyrki julkaisupolitiikassaan entistä rakentavampaan linjaan. Toiveena oli, että lehti käsittelisi aiempaa enemmän erityisesti ohjaajien kannalta kiinnostavia kysymyksiä. Yhteistyö tulehtui pian lopullisesti, ja vuoden 2004 alussa SET:n hallitus päätti yksipuolisesti alkaa julkaista lehteä jatkossa ilman SELO:a. Näin ollen myös *Lehtiset*-lehden tilaus SELO:n jäsenille päättyi tuohon vuoteen.

5. KÄÄNTEENTEKEVÄ VUOSIKOKOUS JA TOIMINNANJOHTAJAN TYÖNSARKAA OHJAAJASOPIMUKSIEN PARISSA

John Webster aloitti SELOn puheenjohtajana vuonna 1999. Tämän lisäksi hän toimi myös AVEK:n johtokunnan jäsenenä ja koulutusjaoston puheenjohtaja. Uuden puheenjohtajan myötä myös muun muassa dokumenttiohjaajien asema nousi vahvemmin tiedostetuksi. Pian jätettiin yhdessä Dokumenttikillan kanssa Suomen Filmiauran hallitukselle aloite ns. Dokumentti-Jussin saamiseksi, ja ensimmäisen kerran Dokumentti-Jussi jaettiin vuonna 2002. Kuitenkin esimerkiksi erillisen dokumentaarisen elokuvan ohjaajasopimuksen tarpeelle liitossa herättiin vasta tällöin käynnistetyin vuosikymmenen lopussa.

Vuoden 1999 alussa käynnistettiin Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelman laatiminen, joka lanseerattiin yhdessä SEK:n, SATU:n ja Suomen Filmikamari ry:n kanssa. Tavoiteohjelma luovutettiin kulttuuriministerille elokuvasäätiön 30-vuotisjuhlissa ja julkaistiin suomalaisen elokuvan vuosittaisessa Elonkorjuujuhlassa. Elonkorjuujuhla-tapahtumaa järjestettiin vuosittain 2000-luvun alkupuolella, yhdessä SEK:n, SATU:n ja Näyttelijäliiton kanssa. Tilaisuus suunnattiin erityisesti Eduskunnan sivistysvaliokunnalle, tavoitteena tiiviin keskusteluyhteyden luominen valtakunnan poliitikkoihin.

Vuonna 2001 pidettiin jo tuoreeltaan käännteentekeväksi luonnehdittu vuosikokous. Kokouksen tärkeimpänä pyrkimyksenä oli saada jäsenistöltä selkeä viesti siitä, halutaanko SELO:a tulevaisuudessa kehittää vahvaksi edunvalvontajärjestöksi. Päädyttiin suomalaisten elokuvaohjaajien tarvitsevan taakseen järjestön, jolla on vaikutusvaltaa ja todellista voimaa huolehtia jäsentensä oikeuksista niin poliittisella, taloudellisella kuin juridisellakin tasolla. ”Kehitys oli siis kulkeva golf-klubista ammattimaisesti toimivaksi etujärjestöksi”, kuten Lauri Törhonen pitämässään puheenvuorossa luonnehti. Tuolloin heräsi myös ajatus ja haave siitä, olisiko SELO:n syytä muuttua tulevaisuudessa viralliseksi ammattiliitoksi. Päädyttiin tekemään selvityksiä siitä, millä aikataululla tämän olisi mahdollista tapahtua ja mitä tekijöitä tähän prosessiin liittyisi esimerkiksi työttömyyskassan perustamisen ja tekijänoikeuksien kollektiivihallinnoinnin osalta.

Ns. Käännteentekevässä vuosikokouksessa päätettiin palkata järjestölle juristin koulutuksen saanut toiminnanjohtaja, jonka toimenkuvaan kuuluisivat pöytäkirjan mukaan, ”ohjaajien sopimusten juridinen neuvonanto ja tarkastaminen, sekä rajoitetut oikeusapupalvelut ja elokuvaohjaajien edunvalvonta aina lainsäädännöstä ja julkisesta sanasta yksittäisten ohjaajien sopimusneuvotteluihin”. Ensimmäistä kertaa otettiin myös selkeä kanta tavoitteeseen jäsenmäärän kasvattamiseksi. Todettiin vahvan järjestön tarvitsevan taakseen mahdollisimman laajan pohjan, jonka vuoksi asetettiin tavoite jäsenmäärän aktiiviselle lisäämiselle. Jäsenmäärä oli kasvanut tasaisesti läpi 1990-luvun: vuosikymmenen alussa jäseniä liitossa oli 29, vuonna 2001 jo 94. Mainosohjaajien, YLE:n vakituisten ohjaajien ja muiden av-alalla

toimivien ohjaajien päätettiin jatkossa voivan liittyä SELO:n jäseniksi. Lisäksi jo seuraavana vuonna tehtiin päätös, että myös elokuvaohjaajaopiskelijoilla on mahdollisuus hakea yhdistyksen jäsenyyttä. Opiskelijoiden ottamisella mukaan yhdistyksen toimintaan pyrittiin varmistamaan se, että alalle tulevilla nuorilla tekijöillä on kiinteä yhteys ammatissa jo toimiviin ohjaajiin. Vuodesta 2004 lähtien päätettiin liiton hallitukseen myös ottaa kuudenneksi jäseneksi täysvaltainen opiskelijajäsen.

Oikeustieteen kandidaatti Miia Haavisto palkattiinkin SELO:n ensimmäiseksi osa-aikaiseksi toiminnanjohtajaksi loppuvuonna 2001. Hän neuvoi jäseniä sopimus- ja tekijänoikeuskysymyksissä yhtenä päivänä viikossa. Tavoitteena myös oli, että toiminnanjohtaja siirtyisi asteittain johtamaan liittoa hallituksen luoman ohjelman mukaisesti. Tämän tähdennettiin tarkoittavan poliittista ja kansainvälistä edustamista, liiton strategian ja rahoituspohjan luomista, sekä koko alan etujen ajamista ohjaajan näkökulmasta, sekä yhtenäisen sopimus- ja palkkakäytännön luomista ohjaajille. Haavisto nimitettiin myöhemmin *Lehtisetin* toimituskuntaan ja Kapioston hyvitysmaksutyöryhmään keväällä 2003 sekä OPM:n tekijänoikeusneuvostoon syksyllä 2003.

Vuonna 2001 oli perustettu ohjaajien ja tuottajien yhteinen Glasnost-projekti. Työryhmässä oli tarkoitus käsitellä niitä asioita, jotka tekevät tuottajien ja ohjaajien väleistä usein kiistaisen. Työryhmässä oli SELO:n, tuottajien ja elokuvasaatiön edustus. Tarkoituksena oli muun muassa luoda tuotantoyhtiöille niin sanotut eettiset suositukset. Myös opetusministeriössä oltiin kiinnostuneita tukemaan koko elokuva-alaa yhdistävää hanketta, jonka avulla saataisiin alan perustaa vahvistettua. Hankkeen oli määrä keskittyä tuottajien ja ohjaajien väliseen tekijänoikeus- ja muun sopimusoikeusproblematiikan sekä oikeuksien hallinnoinnin selvittämiseen ja selkiyttämiseen. Tavoitteena oli ohjaajien ja tuottajien yhteisesti hyväksymä sopimusmalli ja nykyistä kestävämpi ja yhteneväisempi sopimuskäytäntö. Hanke olisi kolmivaiheinen, tavoitteena kolme erillistä julkaisua tai käsikirjaa, avuksi sekä tuottajille että ohjaajille. Ensimmäisessä vaiheessa olisi selvitetty toimijoiden työskentelyn lähtökohdat, toisessa vaiheessa käsitelty elokuvan levittämistä, ja kolmannessa aiheena olisi ollut elokuva internetissä ohjaajan ja tuottajan näkökulmasta. Seuraavana vuonna OPM kuitenkin totesi hankkeen rahoituksen ammattiyhdistystoiminnan epäsuoraksi tukemiseksi, ja hanke jouduttiin perumaan.

Vuoden 2004 alusta alkaen Miia Haavisto siirtyi kuitenkin SES:n tuotantoneuvojaksi. Uutena toiminnanjohtajana SELO:ssa aloitti varatuomari Tommi Saarikivi, joka työskenteli päätoimisesti tekijänoikeusjuristina opetusministeriössä ja selvitti muun muassa virtuaaliyliopiston ja koulutusverkostojen tekijänoikeudellisia sopimuskäytäntöjä. Ensitöinänsä Saarikivi muistutti jäsenistöä siitä, ettei SELO suosittelen kenenkään allekirjoittavan tuotantoyhtiöiden kanssa yhden pykälän ohjaajasopimuksia, joissa ohjaaja myöntyy luovuttamaan tuotantoyhtiölle ohjaustyönsä kaikki oikeudet. Ennen kaikkea tähdennettiin muistettavan, miten ohjaajan ja käsikirjoittajan luovuttamien oikeuksien tulee sisältää ainoastaan taloudellisia oikeuksia. SELO:lle oli tehty vuosituhannen alussa ensimmäiset

internet-sivut, josta saattoi myös ladata liiton suosittamat pohjat ohjaajasopimuksiksi.

Vuoden 2005 keväällä järjestettiin ohjaajasopimuskoulutustilaisuus, jota veti toiminnanjohtaja Tommi Saarikivi. Suunnitteilla oli tuolloin kokonaan uusi mallisopimus, jossa tulisi muun muassa huomioida ohjaajan mahdollisuus seurata elokuvan omarahoitusosuuden täyttymistä, ohjaajan saamat rojalit, palkinnot, osuus laatutuesta sekä jälkituesta. Vuosikokouksessa todettiin myös ohjaajan velvollisuudeksi noudattaa elokuvan budjettia ja toimintasuunnitelmaa, jonka vuoksi kuuluisi hänen myös saada sopimuksen liitteenä nämä dokumentit. Final cut'n linjattiin myös yksiselitteisesti kuuluvan ohjaajalle. Lisäksi esitettiin toive SES:n suuntaan, että tuotantotukea myönnettäisiin vasta kun tuotantoyhtiöllä on esittää allekirjoitettu ohjaajasopimus.

Saarikiven vetämässä seminaarissa todettiin tärkeäksi aloittaa mallisopimuksesta uudet neuvottelut yhdessä tuottajaliiton kanssa. Tuohon aikaan käytössä olleella sopimusmallilla ei ollut tuottajaliiton hyväksyntää, mutta uudelle sopimukselle se toivottiin saatavan. Todettiin lisäksi, että keskusteluun sopimusmallista olisi saatava mukaan myös rahoittajat. Tv-yhtiöiden valta oli 2000-luvun alussa kasvanut ja yhtiöt saattoivat vaatia kompromisseja elokuvan sisällön suhteen uhaten muutoin jättää teokset esittämättä.

Pari vuotta myöhemmin nousi keskusteluun alalla ilmenneet ongelmat niin sanottuun final cut -oikeuteen liittyen. Jäsenten tekemissä ohjaajasopimuksissa tämä oikeus oli yleisesti vaadittu yksiselitteisesti tuottajalle, perusteena yleisimmin ulkomaiset tv-kanavat, jotka eivät kerrotun mukaan hyväksyisi sopimuksia, joissa final cut ei olisi tuottajalla. Sopimustilanteen selkiyttämiseksi päätti SELO tehdä aloitteen final cut -mietintäryhmän perustamiseksi, jossa olisi mukana ohjaajien, tuottajien ja rahoittajien edustajia.

Vuonna 2008 järjestettiin tuottajatapaaminen, jossa esiteltiin SELO:n uudet sopimusmallit. Tuolloin tuottajien selkeänä kantana oli, etteivät he hyväksy ohjaajan final cut -oikeutta. Tuottajat olivat tehneet järjestöpäätöksen, jonka mukaan final cut kuuluu tuottajalle. He vetosivat tuolloin siihen, että myöskään SES ei myönnä tukea, jolleivät oikeudet pysy tuottajalla. SELO:n kuitenkin keskusteltua asiasta uuden toimitusjohtajan Irina Krohnin kanssa, pyysi hän tuottajia oikaisemaan asian. TEME:ssä ja Journalistiliitossa SELO:n uutta sopimusohjaa oli puolestaan pidetty hyvänä pohjana kehitellä myös heidän omia sopimusmallejaan.

6. TEHOSTUNUTTA EDUNVALVONTATYÖTÄ 2000-LUVULLE TULTAESSA

SELO:n 90-luvun alussa saavuttama paikka SES:n hallituksessa vaihtui pian varajäsenen paikkaan. 2000-luvun alussa tavoitetta SELO:n omasta paikasta SES:n hallituksessa lähdettiin jälleen ajamaan voimakkaasti, jonka myötä Auli Mantila valittiin SES:n hallituksen jäseneksi. Taru Mäkelä jatkoi vuodesta 2005 hallituksessa, SELO:n jatkaessa pyrkimyksiä saada tekijöille entistä laajempi edustus säätiön hallituksessa. SES:n hallituspaikkojen jaossa tehtiinkin muutos SELO:n ja SET:n OPM:lle yhdessä lähettämän kannanoton mukaisesti vuonna 2008: kaksi tv-kanavaa, jotka eivät rahoita suomalaista elokuvaa, eivät jatkossa saa enää edustajiaan hallitukseen. SELO otti uutisen hyvillään vastaan, todeten tämän muutoksen myötä tekijöiden pääsevän paremmin vaikuttamaan muun muassa SES:n tukipolitiikan kehitykseen.

SELO valmisteli vuonna 2000 SES:lle ehdotuksen Ensemble-tukimuodosta, joka hyväksyttiin yhdeksi kehittelytuen vaihtoehdoksi. Taiteellisesti vastuulliset tekijät saattoivat sen turvin kehittää projektia tuotantovalmiuteen myös ilman tuotantoyhtiötä.

Vuosikymmenen puolivälissä käytiin vilkasta keskustelua elokuvien jälkituista. Jälkitukien alkuperäisenä tarkoituksena oli ollut kasvattaa tuotantoyhtiöiden taloudellista riskinottoa, mutta käytännössä järjestelmä oli ainakin ohjaajien silmissä vähentänyt tuotantojen taiteellista riskinottoa. Todettiin, että sen hetkessä järjestelmässä esimerkiksi dokumenttielokuvat jäivät täysin jälkituen ulkopuolelle, ja vain katsojamäärästä palkitaan. SELO:ssa peräänkuulutettiin laadutuen kehittämistä eteenpäin, ja jälkitukijärjestelmän uudelleenarviointia. SELO teki seuraavana vuonna esityksen jälkituen muutoksista SES:n toimitusjohtaja Irina Krohnille. Elokuvan määrärahat OPM:ltä olivat kuitenkin juuri vähenemässä, eikä ajankohta tukijärjestelmän muutoksille ollut tuolloin otollinen. Esitys toimitettiin kuitenkin myöhemmin myös OPM:lle, jonka hallintojohtaja Leena Laaksonen lupasi jälkituen tulevan uuteen harkintaan.

Kohti vuosikymmenen loppua SELO peräänkuulutti SES:n toimintaan avoimuutta ja näkyväksi tekemistä, muun muassa kriteereitä tuotantopäätöksistä toivottiin läpinäkyvämmiksi. Vertailua tehtiin ennen kaikkea Ruotsin elokuvasäätiöön, joka julkaisi tuolloin vuosittain raportin, jossa esiteltiin esimerkiksi toteutuneiden projektien sukupuolijakaumat, ohjaajien, tuottajien ja käsikirjoittajien osalta. Useassa elokuvasäätiön tapaamisissa esitettiin myös, miten SES:n tulisi kutsua koolle ”eettinen seminaari”, jossa laadittaisiin alalle yleinen eettinen ohjeistus. Vuonna 2007 herättiin YLE:n tuotantotapojen muutoksen myötä syntyneisiin ongelmiin ohjaajasopimuksissa. Todettiin, että Yleisradiota on julkisesti

muistutettava kulttuuritehtävästään, joka on määritelty myös sen säännöissä. Päätettiin selvittää millainen on kehitys muissa Pohjoismaissa – huononevatko tv-ohjausten sopimusehdot sielläkin. Nähtiin että YLE tulee tekemään säästösyistä yhä vähemmän inhouse-tuotantoja ja kasvavassa määrin ostamaan ohjelmat alihankintoina tuotantoyhtiöiltä, jolloin ohjaajan palkka oli ainakin siihen mennessä saattanut olla jopa puolet pienempi kuin talon sisäisissä tuotannoissa. Lisäksi oli tuolloin käynyt ilmi, että dokumenttielokuvaohjaajille oli tarjottu YLE:n Yhtyneet-sopimusta, joka on laadittu koskemaan faktohjelmiä. Sopimus oli syntynyt ilmeisesti 80-luvulla journalisteja varten. SELO lähtikin ajamaan sopimuksen päivitystä dokumenttielokuvan tarpeisiin sopivaksi.

Todettiin että YLE:n oman ns. näyttelijäsopimuksen lisäksi on olemassa sopimus YLE:n ja joidenkin tuotantoyhtiöiden välillä, jota huonompia ehtoja ne eivät voi tekijöille tarjota. Todettiin että ohjaajan kannalta olisi parasta, jos taksat yhdenmukaistettaisiin siten että oli kyseessä sitten YLE:n inhouse-tuotanto tai tuotantoyhtiöltä ostettu ohjelma niin, käytössä olisi sama palkkioperuste perustuen joko minuutti- tai päivätaksaan. Uusi puheenjohtaja Saara Cantell totesikin vuoden 2008 tärkeimpänä tehtävänä palkkasuosituksia tv-sarjojen ohjaamiseen silloin, kun ne tehdään indie-firman kautta.

Kesällä 2009 järjestettiin jäsenille TV-sopimusseminaari, jonka tavoitteena oli yhtenäistää, selkiyttää ja päivittää YLE:lle tehtävien televisiotuotantojen ohjaajasopimuksia. Seminaarissa todettiin että SELO:lla pitäisi olla yhteinen linja palkkavaatimuksista. Samalla ongelmana kuitenkin tiedostettiin, että alalla on vaikeaa saada ihmisiä sitoutumaan minimipalkkavaatimukseen. Aiheesta tehtiin tiedonanto jäsenille ja YLE:n hallintoneuvostolle.

Puheenjohtaja Saara Cantell oli vuonna 2008 mukana elokuvaohjaajaliiton edustajana Lauri Törhösen vetämässä Selvitys elokuvan julkisesta rahoitusjärjestelmästä -työryhmässä. SELO:n hallitus penäsi olennaisena korostamisen, miten elokuvan rahoituksessa on kyse kulttuuripolitiikasta. Työryhmän tavoitteena oli saada koko elokuvan tuotantoketju kuntoon aina käsikirjoitusideasta levytykseen ja markkinointiin. Yhtenä tavoitteena oli myös saada valtio rahoittamaan koko suomen kattava elokuvateatteriverkoston digitalisointi niin, että jokaisella paikkakunnalla olisi edes yksi elokuvateatteri. Tällaiset teatterit toimisivat levityskanavana myös lyhytelokuville ja dokumenttielokuville sekä monipuolisemminkin kulttuuritiloina. SELO yhtyi Törhösen ehdotukseen koko suomen kattavasta elokuvateatteriverkoston digitalisoinnista. Lisäksi epäkohtina esiin nostettiin YLE:n ostopäätöksistä vastaavien henkilöiden vaihtumattomuus, sekä rahoitusaikataulut, jotka nykyisellään jättävät ennakkosuunnitteluvaiheen aivan liian lyhyeksi sekä vaikeuttavat kohtuuttomasti dokumenttielokuvien tuottamista.

Törhösen työryhmän selvitys esiteltiin myöhemmin syksyllä Villa Kivessä isännöidyssä SNF:n tapaamisessa, lisäksi käsiteltäessä ajankohtaista pohjoismaista tilannetta tekijänoikeuksiin, palkkatasoon ja sopimuskäytänteisiin liittyen. Seuraava

keväänä ojennettiin selvitys elokuvan julkisesta rahoituksesta OPM:lle. Lopullisessa lausunnossa kannatettiin muun muassa SES:n vahvistamista ja television vastuun lisäämistä elokuvan kehittämisessä. Tärkeimpänä haasteena SELO:ssa nähtiin tasavertaisten tuotantoedellytysten takaaminen muihin Pohjoismaihin verrattuna.

7. KATSE ELOKUVAKOULUTUKSEEN

2000-luvulla SELO oli aktiivisesti mukana keskustelussa kotimaisesta elokuvakoulutuksesta, ja erityisesti suhde TAIK:n elokuvakoulutukseen tiivistyi monella rintamalla. Vuonna 2003 SELO ja SET ottivat kantaa mediakoulujen suureen määrään ja koulutuspaikkojen runsauteen. Kannanotossa todettiin, että koulutukseen suunnatuilla varoilla edesautetaan rakenteellista vääristymää, tuotantojen käyttäessä jatkuvasti ilmaisia harjoittelijoita. Aloituspaikkojen määrän ei katsottu myöskään heijastelevan alan työvoiman tarvetta.

Pari vuotta myöhemmin nousi SELO:n keskeiseksi tavoitteeksi myös pyrkimys vaikuttaa kotimaisen elokuvakoulutuksen järjestämiseen siten, että sen aikaiseen opetuksen tilaan tyytymätön opiskelijakunta saisi jatkossa tasokasta ja riittävää ammattiin valmistavaa opetusta. Huoli suomalaisen elokuvaopetuksen laadusta oli kytenyt jo edellisen vuosikymmenen lopulla, jolloin 1996 SELO:n hallitus tapasi ETO:n ohjaajaopiskelijoita. Tapaamisessa käsiteltiin ohjaajakoulutuksen tarpeellisuutta ja sisältöjä. Nyt SELO:ssa käsiteltiin myös ELO:n ohjaajasopimusta, ja toiminnanjohtaja teki koululle suullisen huomautuksen sopimuksen kohdasta, jonka mukaan osaston johtajalla on oikeus periä opiskelijaohjaajalle tarkoitetut festivaalipalkinnot koululle. Myöhemmin järjestettiin myös ohjaajaopiskelijoiden ja elokuvaohjaajien yhteisiä sopimuskoulutustilaisuuksia.

Vuonna 2005 SELO ajoi ohjauslinjan opetustilanteen parantamista OPM:n kautta. Hallintojohtaja ja selvitysmies Riitta Väisänen-Lahti teki selvityksen elokuvakoulutuksen tilasta. Raportissa hän ehdotti, että ELO siirtyisi tiedekuntajärjestelmään, jossa osasto saisi entistä autonomisemman aseman TAIK:uun nähden, ja rahoitus tulisi suoraan OPM:ltä. OPM vaatikin koulun rehtori Yrjö Sotamaata ja ohjauksen professori Lauri Törhöstä tekemään suunnitelman ELO:n tiedekuntamalliin siirtymisestä.

Vuonna 2008 SELO oli aktiivisesti mukana keskustelussa ELO:n tulevaisuudesta niin sanotun ”huippuyliopiston” suunnitelmien tultua julki. SELO, SET ja Näytelmäkirjailijaliitto lähettivät OPM:ön kannanoton, jossa esitettiin ELO:n yhdistämistä Teatterikorkeakoulun kanssa. Kannanotto julkaistiin myös Helsingin sanomissa. Myöhemmin ELO:n ollessa jo mukana Aalto-yliopistoksi nimettyä uutta yliopistoa, antoi SELO lausunnon ELO:n tueksi opiskelijoiden pyrkimyksissä päästä osaksi suunnitteluvaiheessa olevaa Taideyliopistoa.

SELO antoi lausunnon myös osaston kandidaatin koulutusohjelman tutkintouudistukseen liittyen. Ohjaajat tähdensivät korkeatasoisen elokuvakoulutuksen säilyttämiseksi olevan välttämätöntä, että elokuvataiteen kandidaattien koulutusohjelma perustuu jatkossakin tehtäväalueittain jaettuihin erillisiin koulutusohjelmiin ja opetussuunnitelmiin.

8. UUTTA YHTEISÖLLISYYDEN JA YHTEISTYÖN RAKENTAMISTA

Pitämässään linjapuheessa John Websteriä puheenjohtajana seurannut Kai Nordberg tiivistä vuonna 2003 toiminnan tulevat linjaukset kolmeen pääkohtaan: toiminnanjohtajan aseman vakiinnuttamiseen, poliittiseen lobbaukseen sekä koulutukseen ja jäsenille suunnattuun toimintaan.

Uutta jäsenille suunnattua toimintaa onkin pyritty jatkuvasti järjestämään, myös kansainvälisesti. Vuosituhannen alussa suunniteltiin muun muassa work shop -muotoista koulutushanketta British Councilin kanssa. Koulutushanke ei kuitenkaan edennyt toivotulla tavalla ja kuivui lopulta käsiin. Myöhemmin selvitettiin myös mahdollisuutta järjestää vastaavaa yhteiskoulutusta tanskalaisten ohjaajien kanssa. Vaikka kansainvälinen koulutusyhteistyö ei ottanutkaan siipiä alleen toivotulla tavalla, kotimaassa SELO:n seminaaritoiminta alkoi olla jo vakiintunutta.

Vuosituhat aloitettiin *Kuinka paljon on kohtuullista* -seminaarilla², käsitellen ohjaajan palkkatasoa. Seminaarilla oli kaksi tavoitetta: saada ohjaajat keskustelemaan palkoistaan ja rojalteistaan sekä saavuttaa konsensus siitä, mikä on kohtuullinen korvaus työstä ja siten luoda ohjaajan palkkataso- ja rojalitusosuudet. Tarkoituksena oli muodostaa realistinen palkkatariffi, joka on yhteneväinen muiden suomalaisten ammattiryhmien ja pohjoismaisten elokuvaohjaajien palkkatason kanssa. Lakimies Sandra Anne Piras Tanskan elokuvaohjaajaliitosta oli tuolloin kutsuttuna kertomaan, miten tanskalaiset kollegat valvovat palkkojaan ja oikeuksiaan. Myöhemmin samana vuonna Judith Weston kutsuttiin jälleen pitämään kurssia, *Acting for Directors*. Kahden vuoden päästä järjestettiin toinen palkkatasoseminaari, jonka päähuomio keskittyi tekijänoikeuksiin. Vuonna 2003 toimintaa organisoitiin yhdessä R&A:n ohjaajavieraiden kanssa, brittiläisen Simon Pummel'n workshopilla. Tilaisuus tarjosi jäsenille mahdollisuuden keskustella ohjaajan kanssa elokuvan uutta teknologiaa hyödyntävistä keinoista sekä vaihtaa ajatuksia erityisesti dokumentaarisen elokuvan uusista kerronnallisista ja visuaalisista mahdollisuuksista.

Vuonna 2006 aloitettiin SELO:n niin kutsuttu Ystävyysseminaarien perinne, joissa elokuvaohjaajien lähimpien yhteistyökumppanien kanssa pidetään seminaari käsitellen näiden ammattiryhmien välistä yhteistyötä ja sen kehittämistä. Ensimmäisenä vuonna seminaari järjestettiin yhdessä näyttelijöiden kanssa, vuoden 2008 alussa vuorossa olivat kuvaajat. Myöhemmin samana vuonna järjestettiin yhteistyössä SEK:n kanssa seminaari tuottajan ja ohjaajan yhteistyöstä, jossa samalla esiteltiin SELO:n uudet ohjaajasopimusmallit. Vuosikymmenen viimeinen ystävyysseminaari puolestaan pidettiin yhteistyössä elokuvakäsikirjoittajien kanssa. Vuonna 2012 järjestettiin Ystävyysseminaari alkuvuonna leikkaajien, ja myöhemmin

² <http://www.selo.fi/files/seloseminaariraportti2000.pdf>

syksyllä yhdessä VXF-suunnittelijoiden kanssa, syventyen alalle syntyneen uuden ammattiryhmän toimenkuvaan, pohtien yhteistyön mahdollisuuksia sekä digitaalisen jälkityön avaamia näkymiä tarinankerrontaan.

VUODEN ELOKUVAOHJAAJA

Kai Nordbergin aloittaessa puheenjohtajana vuonna 2003 SELO:n hallitus päätti aloittaa Vuoden elokuvaohjaajan valitsemisen. Tällainen tunnustuspalkinto haluttiin ojentaa ansioituneelle ohjaajalle jokaisen kalenterivuoden lopussa. Ensimmäinen Vuoden elokuvaohjaaja -palkinto³ myönnettiin vuonna 2004 Aku Louhimiehelle televisiosarjasta Irtiottoja. Palkinnonjakotilaisuus pidettiin syyskuussa R&A:n avajaisnäytöksessä. Palkinnon luovutti näyttelijä Esko Salminen.

OHJAAJAKLUBI

Vuonna 2002 käynnistettiin SELO:n Keskiviikkoklubitoiminta. Yhdistyksen jäsenille ja Elokuvataiteen osaston ohjaajaopiskelijoille avoimissa klubi-illoissa keskusteltiin hiljattain ensi-iltansa saaneista kotimaisista pitkistä elokuvista. Kari Paljakka muisteli miten Keskiviikkoklubin perustaminen oli tuolloin myös yksi keino, jolla pyrkiä kohottamaan ohjaajan identiteettiä. Hän kuvaili olleensa toiminnan alussa pääasiallisessa vastuussa klubien pyörittämisestä. Toiminta olikin alkukangerteluissaan useampaan kertaan katkolla, kunnes se saatiin täysipainoisesti pyörimään vuonna 2004, hallituksen jäsenten aloitettua isännöimään klubeja vuorokerrin. Samalla klubin nimi päätettiin vaihtaa Ohjaajaklubiksi, jonka alla se on toiminut tästä lähtien. Periaate oli alkuun, että klubille pääsivät vain ohjaajaliiton jäsenet tai ohjaajaopiskelijat. Toinen periaate oli ennakkoluulottomuus.

Ensimmäisenä vuonna järjestettiin muun muassa klubi-ilta, jossa Ere Kokkonen puhui neljälle osallistujalle. Ere oli ilahtunut ohjaajaoppilaiden kiinnostuksesta ja purki laajasti auki kokemuksiaan komediaohjaamisen saloista. Ohjaajaklubin rajaaminen ainoastaan ohjaajille toi mukanaan luottamuksellisen ilmapiirin, joka kuitenkin johti myös niukkaan osallistujamäärään. Niinpä klubi avattiin jo parin toimintavuoden jälkeen myös muille alan toimijoille, ja muutettiin vuonna 2015⁴ avoimeksi kaikelle yleisölle, osana KAVI:n elokuvateatteri Orionin ohjelmistoa.

Vuonna 2007 päätettiin muodostaa SELO:lle oma jalkapallojoukkue, jotta SELO voisi osallistua elokuvantekijöiden jalkapalloturnaukseen yhdessä SET:n ja SEK:n kanssa. Joukkueen nimeksi päätettiin antaa FC Les Auteurs. SELO isännöi turnausta ensimmäisen kerran vielä saman vuoden syyskuussa. Seuraavan vuoden syksyllä aloitettiin myös perinne ystävyysotteluista Eduskunnan jalkapallojoukkuetta vastaan. Jatkossa elokuva-alan jalkapalloturnausta on pelattu sittemmin neljän joukkueen,

³ <http://www.selo.fi/vuoden-elokuvaohjaaja.html>

⁴ <http://www.selo.fi/julkaisut/2015-11-09-ohjaajaklubin-konsepti-muuttuu-kevaalla-ohjelma-2015-2016.html>

SELO:n, SET:n, Käsikirjoittajien killan ja SEK:n kesken. Turnauksen järjestäjän roolia on kierrätetty sen vaihtuessa vuosittain. SELO järjesti turnauksen seuraavan kerran vuonna 2011, jolloin turnauksen jälkeen juhlittiin myös SELO:n rekisteröintipäiväyksen mukaista 25-vuotisjuhlaa yhteisellä illanvietolla Villa Kivessä.

Paria vuotta myöhemmin kehiteltiin hallituksessa idea käsikirjoituslukupiireistä, joihin palkattaisiin ammattinäyttelijöitä lukemaan ääneen kehitteillä olevia käsikirjoituksia. Käsikirjoittajien kiltaa päätettiin pyytää mukaan toimintaan, ja lukupiirit aloitettiin liittojen yhteisprojektina syksyllä 2009.

Käsikirjoituslukupiirejä järjestettiin parin vuoden ajan. Lukupiirit koettiin kuitenkin lopulta SELO:n hallituksessa ensisijaisesti käsikirjoittajien ydintoiminnan alueelle lipuvaksi toiminnaksi, eikä SELO näin kokenut tarkoituksenmukaiseksi enää vastata yksinään lukupiiritoiminnan organisoinnista ja rahoituksen hankkimisesta. Käsikirjoituslukupiirien organisointivastuu annettiin tuolloin Käsikirjoittajien killalle eikä toimintaa enää jatkettu.

Samana vuonna päätettiin aloittaa festivaalimatkojen järjestäminen jäsenille. Festivaalimatkat aloitettiin yhteistyössä Sodankylän elokuvajuhlien kanssa. Yhteistyö festivaalijärjestäjien kanssa takkusi kuitenkin pian, jolloin alettiin haaveilla jäsenmatkoista naapurimaiden kansainvälisille festivaaleille, joiden koettiin myös tarjoavan paremmat mahdollisuudet kansainväliseen verkostoitumiseen. Syksyllä 2011 SELO tekikin retken Tallinnan Pimeät yöt -festivaaleille 10 jäsenen voimin. Festivaaliryhmittymisen jatko kaatui kuitenkin rahoituksen puutteeseen, AVEK:n koulutusmäärärahojen vähettyä huomattavasti seuranneina vuosina.

Muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen jäsenlehtiasia nousi jälleen tapetille. *Lehtiset* päätettiin tilata vuonna 2007 SELO:n jäsenten jäsenetuna, tilausehtona ollen että hallituksen jäsenet kirjoittavat vuoroin yhden artikkelin lehden jokaiseen numeroon. Kahden vuoden päästä siirryttiin kuitenkin yhteistyöhön *Episodi*-lehden kanssa. Tähänkin sopimukseen kuului, että joku SELO:sta laatii jutun tai kolumnin lehden jokaiseen numeroon. Liitossa koettiin *Episodin* kolumnien tavoittavan paljon suuremman ryhmän ihmisiä, ja lehden toimivan näin hyvänä foorumina käydä avointa dialogia ohjaajan työhön liittyvistä kysymyksistä. Pian kolumneja alettiin julkaista myös SELO:n internet-sivuilla. Vuonna 2011 *Episodi*-yhteistyöstä päätettiin kuitenkin luopua, ja etsiä jäseneduksi elokuvalehteä, johon jäseniä aidosti kiinnostaisi päästä tutustumaan. Hallituksen tekemän kartoituksen perusteella tilattiin seuraavaksi vuodeksi amerikkalainen *Film Comment* -lehti. Kokeilun jälkeen SELO:n hallitus päätti kuitenkin suunnata käytössä olevan resurssit muuhun jäsenistölle suuntautuvaan toimintaan, ja jäsenlehden tilaus lopetettiin. Sen sijaan päätettiin ruveta julkaisemaan ohjaajantyöhön liittyviä kolumneja – ensisijaisena julkaisualustanaan SELO:n verkkosivut, jotka oli uudistettu uuden graafisen ilmeen ohella syksyllä 2012.

Syksyllä 2010 aloitettiin yhteistyö silloisen Kansallisen audiovisuaalisen arkiston, KAVA:n⁵ kanssa. Yhteistyössä laaditussa esityssarjassa SELO:n jäsenet ovat esitelleet lempielokuviaan Orionissa. Myöhemmin yhteistyö jatkui Tekijän valinta -sarjalla, jossa SELO:n ohjaajat esittelivät Orionissa vanhempaa tuotantoaan.

SELO perusti vuonna 2012 yhdessä muiden elokuva-alan tekijäjärjestöjen kanssa järjestöjen yhteisen Avain-ryhmän, paremman tiedonkulun saamiseksi alan sisälle sekä elokuva-alan yhteisten asioiden edistämiseksi. Ryhmän tavoitteet julkistettiin Pikkuparlamentin kansalaisinfossa keväällä 2013. Avain-ryhmä onkin pyrkinyt aiempien elonkorjuujuhlien tapaan lähestymään suoraan kansanedustajia heille suunnatuin tapahtumin ja tietoisuuden.

⁵ KAVA vuosina 2008–2013

9. HAASTEITA JA EDUNVALVONTAA 2010-LUVULLA

Sinnikkäät yritykset saada elokuvavuoden taitekohta siirrettyä helmikuusta kesäkuulle jatkuivat aina vuonna 1987 Valtion elokuvataidetoimikunnalle tehdystä esityksestä läpi koko 90-luvun. Jo 80-luvun lopulla SELO:n hallitus teki Valtion elokuvataidetoimikunnalle esityksen vuosittaisesta pitkien elokuvien festivaalista, johon liittyisi vuoden elokuvapalkintojen jako. Festivaalin tarkoitusta kuvailtiin tuolloin ennen kaikkea asiallisen ja taiteellisen palautteen saamisena pitkille elokuville – tuomaristoon toivottiin kansainvälisiä alan huippuja. Samalla tuolloin toivottiin elokuvavuoden vaihtumisajankohdan muuttamisesta helmikuusta kesäkuulle, pyrkien näin yhdistämään tapahtumaan myös valtionpalkintojen ja Jussi-palkintojen myöntäminen.

Asian tiimoilta otettiin vuonna 2010 viimein harppaus eteenpäin, kun saman vuoden marraskuussa järjestettiin ensimmäistä kertaa elokuva-alan toimijoiden organisoima Kotimaisen elokuvan viikko. Uusi tapahtuma syntyi alun perin SEK:n aloitteesta. Viikon tarkoituksena oli nostaa yleisön tietoisuuteen suomalaista elokuvaa. Tapahtuman yhteydessä pidettiin myös elokuva-alan järjestöjen yhteinen tilaisuus, jossa jaettiin järjestöjen sisäisiä palkintoja, muiden muassa SELO:n myöntämä Vuoden elokuvaohjaaja -palkinto. Seuraavana vuonna Suomalaisen elokuvan viikko siirrettiin syyskuulle ja liitettiin Rakkautta ja anarkiaa -festivaalin yhteyteen.

Vuosikymmenen alussa SELO:n aktiivista elokuvapolitiikkaa määritteli ennen kaikkea puheenjohtaja Aku Louhimiehen huoli elokuva-alan tukien valumisesta yritystuiksi. SELO pyrki lausunnoissaan korostamaan erityisesti tekijyyden ja itsenäisen taiteen tekemisen turvaamista.

SELO antoi lausunnon 2012 Liikenne- ja viestintäministeriön esitykseen laeiksi Yleisradio Oy:stä, jossa lausuttiin että YLE:llä tulee olla keskeinen rooli riippumattomien tuotantoyhtiöiden kotimaisen ohjelmatuotannon tilaajana. Lisäksi SELO tähdensi, miten Yleisradion tulisi kantaa moraalista vastuuta myös näissä tuotannoissa vallitsevista työolosuhteista ja alan palkkasopimusten noudattamisesta. Myös Yleisradiolain julkisen palvelun määritelmää tulisi SELO:n mielestä täydentää siten, että se turvaa osaltaan suomalaisen elokuvan monipuolisuutta ja monimuotoisuutta.

SELO antoi myös useita lausuntoja Taiteen edistämiskeskuksen perustamiseen liittyvistä suunnitelmista. SELO muistutti OKM:ää muun muassa arms length –periaatteen turvaamisesta toiminta- ja määrärahalinjauksissa, sekä että Taiteen edistämiskeskuksen tehtäväksi tulisi rajata pelkästään taiteen – ei kulttuurin – edistäminen. Taideneuvoston ja vertaisryhmien tehtäviin korostettiin kirjattavaksi itsenäinen taiteen edistämistehtävä.

Vuonna 2012 SELO:n hallitus tapasi SES:n toimitusjohtaja Irina Krohnia useaan kertaan. Tapaamisissa toivottiin ennen kaikkea SES:n selkeää kantaa ohjaajasopimukseen kehittämistukia myönnettäessä. SELO:n tavoitteena oli, ettei kehittämistukia vastaisuudessa myönnettäisi hankkeille, joille ei ole nimetty ohjaajaa ja joilla ei ole esittää valmista ohjaajasopimusta. Lisäksi toivottiin SES:n selkeää kantaa jälkituen käyttötapaan, jossa oli ilmennyt epäselvyyksiä ja vastakkaisia näkemyksiä tuottajien kanssa.

Ohjaajasopimusmalleja kehiteltiin SELO:ssa aktiivisesti edelleen. Toiminnanjohtaja Janne Pellinen järjesti syksyllä 2012 fiktioelokuville ja dokumenttielokuville erilliset ohjaajasopimuseminaarit. Uusissa sopimus pohjissa korostuivat erityisesti ohjaajalle maksettavat rojaltit, final cut -oikeus sekä esillä ollut keskustelu ohjaajalle kuuluvista osuuksista elokuvalla myönnettyistä eri tukimuodoista. Seminaareissa toiminnanjohtaja Janne Pellinen esitteli myös laatimansa pohjoismaisen ohjaajasopimusselvityksen, joka oli toiminut pohjana uusien sopimusmallien laatimisessa.

Tehdyssä tutkimuksessa korostui myös SELO:n toiminnan alkuvuosista jatkunut tavoite kuroa umpeen suomalaisen elokuvan taloudellista takamatkaa muihin pohjoismaihin nähden. Läpi toimintansa linjan pyrki SELO tähdentämään entistä voimallisemmin, että mikäli tulevaisuudessa halutaan tuottaa korkealaatuista ja monimuotoista suomalaista elokuvaa, olisi kotimaisen elokuvan tuki saatava nostetuksi pohjoismaiselle tasolle.

LUETTELO SELO:N PUHEENJOHTAJISTA JA TOIMINNANJOHTAJISTA

SELO RY:N PUHEENJOHTAJAT

Mikko Niskanen	(1983–1985)
Juha Rosma	(1986–1996)
Olli Soinio	(1996–1999)
John Webster	(1999–2003)
Kai Nordberg	(2003–2006)
Taru Mäkelä	(2006–2008)
Saara Cantell	(2008–2011)
Aku Louhimies	(2011–2014)
Heikki Kujanpää	(2014–2016)
Saara Saarela	(2016–)

SELO RY:N TOIMINNANJOHTAJAT

Miia Haavisto	(2001–2003)
Tommi Saarikivi	(2004–2006)
Sanna Saarikivi	(2006–2007)
Janne Pellinen	(2008–)